

Mat og maskulinitet i senmoderne familieliv

*Publisert i norma / Nordisk tidsskrift for maskulinitetsstudier 2006
Vol. 01, Nr 1: 42–61*

Helene Aarseth, Universitetet i Oslo

helene.aarseth@stk.uio.no

Bente Marianne Olsen, Københavns Universitet

bmo@sfi.dk

**Department of Sociology & Human Geography
University of Oslo**

P. O. Box 1096 Blindern

N-0317 OSLO Norway

Telephone: + 47 22855257

Fax: + 47 22855253

Internet: <http://www.iss.uio.no/>

Olsen, Bente Marianne and Helene Aarseth
Food and Masculinity in Late Modern Family Life

Abstract

This article argues that a life style oriented modernization of hegemonic masculinity may serve as a vehicle for a transgression of the gendered division of work. The case at hand is food preparation in the family. Drawing on two studies of Norwegian and Danish couples the article identifies three patterns of praxis in relation to food. It is suggested that these patterns could be seen as steps in a process of change towards a more gender equal organization of family life. In the first pattern the narratives expose a feeling of shortcoming towards the ideal of equality. Food preparation is here a primary female responsibility related to care for the family's well being. From these narratives, a second pattern evolves, displaying different forms of masculine identification with food preparation. Drawing on a fun and leisure-orientation towards food, these masculine identifications bring forth a departure from the cultural connotations between food, responsibility and care. This in turn paves the way for the third pattern where food preparation has become a new joint project in the family. Hence, the authors argue that the new masculine orientation towards food as leisure activity, exposed in the second pattern should not be accounted for as a cultural modernization that serves to retain the structural gender relation. Rather than reproducing a hegemonic masculinity, the masculine identification with food here seems to be a prerequisite for a more profound change in the gendered division of work.

Keywords

Masculinity, food preparation, gender division of labour, dual-career couples.

Mat og maskulinitet i senmoderne familieliv

Bente Marianne Olsen og Helene Aarseth
bmo@sfi.dk og Helene.Aarseth@skk.uio.no

Det er noe på spill i forholdet mellom *mat* og *maskulinitet* og i de senmoderne vestlige samfunn. Vi har det siste tiåret sett en eksplosjon i menns interesse for matlagingskurs, kokebøker og avansert kjøkkenutstyr. Fenomenet er blitt tolket som uttrykk for en livsstilspreget feminisering av maskulinitet, hvorigjennom menn tilsynelatende lever opp til krav om endring (Jackson et al 2001) og nyter godt av nye muligheter for fritidsforlystelse (Hollows 2003) uten at det skjer noen reelle endringer i kjønnsarbeidsdelingen. I denne artikkelen argumenterer vi for at en livsstilsorientert interesse kan inngå i en identitetsmessig tilegnelse av en tradisjonelt kvinnelig praksis og derigjennom åpne for endringer i kjønnsarbeidsdelingen.

Artikkelen adresserer med dette et sentralt tema i den kritiske mannsforskningen, nemlig hvordan vi skal forstå menns interesse for endring (Pease 2000). Nye utforminger av maskulinitet, for eksempel i form av ny interesse for mat, blir i denne forskningen ofte fortolket som en form for kulturell tilpasning og fornyet legitimering av den underliggende kjønnsmaktsordningen (Whitehead 2002, Olsen og Aarseth 2004). Selv om dette er en del av bildet, argumenterer vi i denne artikkelen for nødvendigheten av å utvide fokus dersom vi skal få tak i menns potensial for endring. Med maten som eksempel viser vi i denne artikkelen hvordan en modernisering av hegemonisk maskulinitet kan åpne for endringer i kjønnsarbeidsdelingen og relasjonen mellom kjønnene.

Maten er spesielt godt egnet til en analyse av dette samspillet mellom en kulturell modernisering og endrede praksiser i kjønnsarbeidsdelingen. Matlaging har tradisjonelt vært tett forbundet med kvinnelighet (DeVault 1991, Fürst 1993, Solheim 1998), og er samtidig et viktig medium i formingen av nye livsstiler i det senmoderne samfunn. Vi vil i artikkelen utforske fortellinger om mat og matlaging hos det vi vil betegne som forløpere i det moderne likestillingsprosjektet i Norden: Par, hvor begge har fulltidsarbeide og høy utdanning og som praktiserer en stor grad av likestilt arbeidsdeling. Disse parenes endringsbestrebelse tar form av ulike samhandlingsmønstre som vi mener også kan betraktes som dynamiske posisjoner i et endringsforløp.

For det første ser vi at maten også i noen av disse likestilte parene fortsatt er kvinnens ansvar. I disse parene er maten vevet inn i fortellinger om dårlig samvittighet og tilkort-

komming i forhold til det moderne likestillingsprosjektet. I møte med denne tilkorkoming blir noen av mennene opptatt av å «gjøre matlagingen på sin egen måte», enten det er i form av det vi skal beskrive som en realitetsorientert strategi eller en lystpreget tilnærming med klare paralleller til de livsstilsorienterte prosjektet vi skisserte innledningsvis. Gjennom denne realitets- og lystorienteringen redefineres bestemte funksjoner maten har hatt i egenskap av å være en viktig arena for kvinners omsorgsutøvelse. Det er denne redefinering av matens kjønnede betydningsinnhold som i sin tur muliggjør en reell overskridelse av kjønnsarbeidsdelingen i det tredje mønsteret. I dette siste mønsteret har maten gått fra enten å være kvinnens hovedansvar eller noe som gjøres unna mest mulig lettvint eller betraktes som en fritidsforlystelse, til å bli et fellesskapsprosjekt som mennene og kvinnene samarbeider om. Både mennene og kvinnene bidrar i dette endringsforløpet, men det er mennenes identitetsmessige tilegnelse av det tradisjonelt kvinnelige som er vårt hovedfokus i det følgende.

Pionerer i det nordiske likestillingsprosjektet

Artikkelen tar empirisk utgangspunkt i en dansk og en norsk intervjustudie av middelklassepar der begge jobber full tid og praktiserer en relativt likestilt arbeidsdeling hjemme.¹ Parene representerer i en forstand en modell som er utbredt i en nordisk kontekst: Kvinner kombinerer moderskap og yrkesdeltakelse samtidig som vi ser en relativ tilnærming mellom kvinners og menns andel i husarbeidet (Laustsen og Sjørup 2003, 33–34, Kitterød 2000).² Likevel må parene i de anvendte studiene betegnes som tilhørende en avantgarde. Utvalgsriteriene har i begge tilfelle ført til utvalg hvor mannen deltar mer enn det som er vanlig i hus- og omsorgsarbeidet. På den måte kan man si at de to studiene omfatter en gruppe som ved å gå lenger i retning av en likestilt arbeidsdeling fortsatt representerer en relativt liten statistisk gruppe både i Danmark og i Norge. Vårt intervjumateriale forteller oss også om en situasjon der kjønnsarrangement og klassetilhørighet er vevet sammen på bestemte måter. Mye tyder nemlig på at det er par der begge har høy utdanning som i størst grad praktiserer lik arbeidsdeling hjemme (Kitterød 2000). Som vi etter hvert skal se, får klassetilhørigheten også betydning for hvordan familielivet utformes i disse parene.

Den norske og den danske studien avviker litt fra hverandre i utvalgsriterier og i intervjuopplegg, men tematisk omhandler de to studiene de samme temaer rundt familie- og arbeidsliv. I den norske studien, som omfattet ni par, var det et utvalgsriterium at begge parter har fleksible eller grådige jobber, dvs. jobber der kravene i prinsipp er grenseløse og der innsatsen i stor grad er basert på egenmotivasjon (Kvande 1999). En del av mennene har tidligere tatt en lengre foreldrepermisjon. Parene er mellom 40 og 45 år og har barn i alderen 5–18 år. Med et enkelt unntak har de høyere utdanning og er bosatt i Oslo. De kan med andre ord karakteriseres som del av en urban øvre middelklasse.

Det er i hovedsak fem par som inngår i artikkelen, fordi de i høyere grad enn de andre parene ser ut til å overskride en tradisjonell kjønnsarbeidsdeling i forhold til maten. Den norske undersøkelsen er basert på en livshistorisk og tematisk narrativ intervjuutilnærming, der siktemålet har vært å få tak i en mest mulig fri gestaltning av egne opplevelser og erfaringer i arbeids- og familieliv (Josselson og Leiblich 1999, Hollway og Jefferson 2000).

I den danske undersøkelsen, som omfattet ti par, var det primære utvalgsriteriet at mannen i paret skulle ha tatt ut en lang foreldrepermisjon uten at moren var hjemme samtidig. Det ga et utvalg med akademikere og personer med mellomlang utdanning. Alle er i fulltidsarbeid og flere har en fleksibel arbeidssituasjon. Utvalget kan plasseres innenfor en bredere middelklasse, men det er de seks av parene som har akademisk utdanning og fleksible jobber som inngår her. Når vi har valgt å fokusere på akademikerne i utvalget skyldes det på samme måte som i den norske undersøkelsen at det særlig var blant intervjupersonene med krevende fulltidsjobb at tendensen til å overskride en tradisjonell kjønnsarbeidsdeling i forhold til maten ser ut til å være størst. Men det er, som det senere vil fremgå i de tre mønstrene, forskjeller mellom parene når det gjelder graden av likestilling i familien. De intervjuede er mellom 35 og 40 år, har barn i alderen 2–15 år og er bosatt i eller rundt København. Den danske undersøkelsen er basert på en fortellerroms-metodikk, som bygger på et prinsipp om å både skape rom for kjønnede diskurser og for fortellinger som er nært knyttet til praksis, blant annet i form av dagboknotater og fortellinger om dagens praktiske forløp time for time (Olsen 2000, 2004).

I begge studier er parene intervjuet flere ganger og menn og kvinner er intervjuet hver for seg.³ Selv om de to undersøkelsene har forskjellige metodiske narrative innfallsvinkler, har siktemålet i begge tilfeller vært å se samspillet mellom praksiser og opplevelser av praksis, eller det vi her betegner som kjønnede diskurser. I den danske studien kunne de kjønnede diskursene kontrasteres med dagboknotater og fortellinger om dagen i forveien time for time, slik at det er mulig å gripe dynamikken mellom de «tilstivnede» kjønnede diskursene og det i praksis som evt. bryter med de kjønnede diskursene. I den norske studien har intervjuene forfulgt intervjupersonens frie assosiasjoner og egen gestaltning av arbeids- og familiesammenhengen i livshistorien med sikte på å få fram ulike praksisers subjektive betydningsinnhold. I begge tilfeller tillegger vi subjektet en aktiv meningsskapende evne. Når vi snakker om narrativer eller fortellinger, skal det ikke forstås som noe som er løsrivet fra de subjektene som skaper disse fortellinger. Vi legger vekt på at intervjupersonene formidler noe de har erfart, og fortellingene i intervjusituasjonen er nettopp et forsøk på å sette denne erfaring inn i en bestemt meningssammenheng (se for eksempel Nielsen 1999, Hollway og Jefferson 2000). Det betyr for eksempel at intervjupersonene kan artikulere motsetninger og lengsler de erfarer i sin livssituasjon gjennom sine fortellinger selv om dette skjer innenfor og i samspill med kulturelle kategorier eller diskurser (Olsen og Aarseth 2004). De forskjellige narrative tilnærmingene i undersø-

kelsene får imidlertid også betydning for hvordan intervjupersonene forteller om sitt forhold til maten. Disse forskjellene vil vi vende tilbake til i den følgende analyse.

Tre mønstre i fortellingene om maten

Et gjennomgående trekk hos alle de intervjuede parene er at både mannen og kvinnen deltar i matlagingen. Dette framstår på mange måter som «en praktisk nødvendighet» og som noe selvfølgelig når begge er i fulltidsjobb (se også Brandth og Kvande 2003).⁴ Særlig er frokost og matpakker noe de deler mellom seg, avhengig av de praktiske omstendigheter og av hvem som til enhver tid holder skuta i gang hjemme, noe disse parene i stor grad gjør på omgang. For eksempel er det et gjennomgående mønster at en av foreldrene er hjemme til barna går på skolen, mens den andre drar tidlig på jobb, for så å komme først hjem slik at de kan gå i gang med middagslagingen.

Siktemålet vårt er imidlertid ikke å utforske detaljene i fordelingen av hvem som gjør hva til hvilken tid, men de narrativer intervjupersonene setter sine praksiser inn i. Trekker de på de tradisjonelle praksiser og fortellinger om mat og kjønn eller skapes det noe nytt? Under hvilke omstendigheter skapes i så fall det nye? Vi mener som nevnt i innledningen at det utkrystalliserer seg tre litt ulike mønstre i dette omformingsarbeidet, som både handler om omforminger av matlaging som *praksis* og av den *betydning* denne praksis har i forhold til å skape sammenhengskraft i familien. Med sammenhengskraft mener vi den balanse mannen og kvinnen skaper i sin hverdag for å få familie og arbeid til å henge sammen.

Når maten er kvinnens ansvarsområde

Det første mønster vi vil beskrive finner vi hos par der begge foreldre understreker at det er kvinnen som tar seg av maten. Det er hun som planlegger og har det overordnede ansvaret. På spørsmål om hvem som lager maten, svarer både mennene og kvinnene at det er det kvinnen som gjør. Men spør vi mer om den daglige praksis med maten, blir fortellingene mer nyansert. Det fortelles om hvordan foreldreparet skifter på å forberede måltider og forhandler om innkjøp og fordeling av middagslaging, slik at hovedansvaret ikke bare ligger på kvinnenes skuldre. Et eksempel på dette er Tor og Sissel som har tre barn i alderen 12–16 år. Sissel jobber som leder i et konsulentfirma, mens Tor har sitt eget snekkerverksted. Når vi spør hvem som lager maten, sier Tor: «*Det er nok mest Sissel. Det tror jeg. Jeg er ikke så veldig flink med middager.*»

Utover intervjuet kommer det imidlertid fram at det er Tor som kommer først hjem om ettermiddagen og at han faktisk lager mat nesten hver dag, poenget er at de ikke deler ansvaret. «*Ofta fungerer det sånn at jeg begynner på middagen, setter i gang noe poteter eller ris – og så fullfører vi det sammen. Men det er hun som tar mest ansvar for det.*»

Søren og Mette er begge høyt utdannede. Søren er konsulent i et stort Københavns-firma og Mette skriver avhandling på et videregående studium. Det er Mette som tar hovedansvaret for mat og innkjøp, selv om de begge arbeider og studerer full tid. Som Søren uttrykker det:

Der er faktisk lidt sjældent, jeg laver mad... I hvert fald til hverdag, i weekenden hjælpes vi ad. Hun anfægter det egentlig ikke så meget. Vi har snakket lidt om det, om det er for meget og sådan noget. Men omvendt så kommer hun typisk lidt tidligere hjem end mig. (Søren)

Mette utdyper hva Søren mener med at de har snakket om fordelingen av ansvaret for maten.

Vi er begyndt at snakke mere om at planlægge. Der skal mere planlægning til, når man har 3 børn og begge er væk hele dagen. Vi har brug for de, der systemer, for ellers er det mig, der køber ind og laver mad hver dag. Ellers bliver det nemt mig, der siger, «nu skal de her ting gøres». Jeg får mere tid af, at vi laver de her systemer. (Mette)

Mette har behov for å planlegge og ha systemer for hvem som gjør hva dersom hun skal unngå å ta hele ansvaret. Hun forklarer det med at Søren er meget fokusert på jobben, slik at han fint kan vente med å tenke på hva de skal ha til middag og hva han skal kjøpe inn til han går fra jobben kl. 17:00. Det kan ikke Mette, og derfor blir det til at hun ender opp med å gjøre tingene for å kunne konsentrere seg om sitt arbeid.

Jeg kan bedre konsentrere meg om at læse på studiet, hvis jeg ikke skal sitte og tenke, «hva skal jeg købe til aftensmad», for sådan noget kan jeg godt blive distraert af. Jeg er ikke som Søren. Han kan lukke alt ude. Så planlægningen gør, at vi lidt bedre får delt ansvaret imellem os. (Mette)

Kvinnen som planlegger og forvalter av maten er også et sentralt tema hos Leiv og Kristin, som begge jobber som konsulenter i IT-selskaper og har to barn på 8 og 12 år.

I det siste halvåret før intervjuet finner sted, jobbet Kristin i utlandet, og var borte i alle ukens fem arbeidsdager. Leiv forteller at han fikk en aha-opplevelse i denne perioden.

Kristin lager mest av middagen, og det er klart at det fikk jeg øynene opp for, for fulle. For hun er veldig flink til å – hadde jeg nær sagt – planlegge utover uka hvordan hun gjør det, så hun kan gjerne handle inn da to og tre dager i slengen og jeg er mer sånn da, kommer hjem også «oi!» og så drar jeg bort og fikser et eller annet. Sånn at jeg ser jo det der at hennes evne til å planlegge to og tre middager om gangen når hun først er i butikken, at det er noen praktiske ting rundt det som... jeg har mye å lære av. (Leiv)

Flere av mennene, som Leiv i sitatet over, er opptatt av at de «har mye å lære». Spørsmålet vi vil stille, er imidlertid hva som skal til for at denne innrømmelsen kan åpne for en transformasjon av arbeidsdelingen i disse parene. Vi fortolker det slik, at mannen og

kvinnen i disse parene forsøker å leve opp til idealet om likedeling av familiearbeidet. De lykkes også på mange måter med dette, men de gir likevel uttrykk for at de stadig kommer til kort. Selv om de begge deltar i det praktiske arbeidet med innkjøp og matlaging, skjer dette innenfor en ramme som vektlegger hennes hovedansvar og hans tilkortkomming. Parene etterstreber endring men deres praksis med maten blir etablert innen for en modell hvor hun har overseerposisjonen og han er medhjelper (Holter og Aarseth 1993). Man kan si at ved å sette kvinnens og mannens deltagelse i matlagingen inn i dette narrative settes det noen mentale sperrer rundt mennenes faktiske deltakelse i den praktiske matlagingen, og «det nye» gjøres til en gradsvariasjon innenfor den «gamle» kjønnsarbeidsdelingen.

Fokuset på tilkortkomming i forhold til det moderne likestillingsprosjektet påvirker parenes selvforståelse, men det ser også ut til å påvirke den betydning maten gis. Vi ser en tendens til at fortellingene om kvinnen som hovedansvarlig for maten går sammen med fortellinger der mat ofte forbindes med det vi vil betegne som en «kvinnelig dårlig samvittighet». Dette kommer blant annet fram i forhold til at det særlig er kvinnene i våre intervjuutvalg som har dårlig samvittighet over at maten ikke er sunn og variert nok. Både mennene og kvinnene understreker kvinnens rolle som den som ivaretar det ernæringsmessige ved maten. Tor sier for eksempel: «*Hun vil helst ha poteter og grønnsaker og litt mer 'full pakke'. Så jeg tror vel hun tenker at hvis det skal bli noe orden på noe, så må hun lage middagen.*»

Den dårlige samvittigheten i forhold til maten blir ikke minst tydelig i situasjoner der mannen står for mye av den faktiske matlagingen. I den perioden Kristin som vi møtte over jobbet i utlandet valgte hun at bruke tiden hun var hjemme i weekenden på å lage mat til hele uken.

Jeg får jo dårlig samvittighet, han har jo barna hele uka, og da vil du gjerne at han ikke får så mye belastning, at du vil heller ta litt del av det selv, i stedet for å ... skyfle det over på en annen en. (Kristin)

Kristin beskriver ikke dette som en gave hun gir av overskudd, men opplever sin egen prioritering som svært frustrerende. Hun forteller at det ble alt for mye som skulle nås i weekenden og dette blant annet gikk ut over kontakten med barna; hun fikk ikke ro til å sette seg ned med dem, og dette opplevde hun som problematisk.

Til tross for at også parene i denne gruppen forteller at de i stor grad deler det faktiske arbeidet med maten, trekker de altså på et kraftfullt narrativ om kvinnen som matens forvalter på en måte som gir assosiasjoner til at det eksisterer symbolske forbindelser mellom mat og kvinnelighet (DeVault 1991, Fürst 1993, Solheim 1998). Som Kristin sier: Du vil ikke bare «skyfle det over på en annen en». Kvinnen forbindes med maten ikke bare gjennom den faktiske kjønnsarbeidsdelingen, men også gjennom måten disse parene opplever og fortolker sine praksiser.

Det ser ut til at den sterke fortellingen om mat, kvinnelighet og omsorg har litt forskjellig betydning og skaper litt forskjellige begrensninger og muligheter i mennenes og kvinnenes relasjon til maten. Mens kvinnene i disse parene ser ut til å trekke på en identitetsmessig forbindelse med maten som på et vis allerede foreligger og kan fortelle om en nærmest kroppsliggjort relasjon til maten i form av en effektiv ubesværetthet på kjøkkenet, begrenses de av den på andre. Dette blir særlig tydelig i forhold til den frustrasjon kvinnene gir uttrykk for i forhold til den kvinnelig dårlige samvittigheten. For mennene i disse parene ser vi tilsvarende en frustrasjon over egen tilkortkomning og tilbaketrukkethet i forhold til maten. Vi mener begge frustrasjoner artikulere et begynnende brudd med en forståelsesramme der mat og kvinnelighet er vevet sammen. Og i dette bruddet ser det ut som om mennene har noen andre tilgjengelige strategier nettopp i kraft av at de i sitt identitetsarbeid skal tilegne seg et nytt felt.

Når mannen gjør det «på sin egen måte»

Britta og Claus er begge akademikere. Britta er leder i et stort privat firma og Claus har en høyere stilling innenfor skogbruk. Hans jobb er krevende, men fleksibel. Begge har ofte overtidsarbeid, men i motsetning til Britta, kan Claus utføre sitt arbeid mer uavhengig av tid og sted. De har to barn på 8 og 3 år. Hos Britta og Claus er det Claus som har hovedansvaret for maten. Britta arbeider sent og har ofte viktige møter om ettermiddagen. Derfor er det vanskelig for henne å kunne delta i matlagingen. Britta vil gjerne ha et sunnere kosthold enn det Claus lager. Hun abonnerer på en kasse med økologiske frukt og grønnsaker hvor det også er med oppskrifter. Dette er helt klart Brittas prosjekt, og Claus har ikke lyst til å bruke disse oppskriftene. Når han lager mat tar han heller utgangspunkt i at det skal gå fort fordi barna er sultne når han har hentet dem kl. 17.00. Claus vil ikke ødelegge appetitten deres med å gi dem noe annet før den ordentlige middagen kommer på bordet.

Jeg laver det meste af familiens mad til hverdag. Jeg har et andet niveau, end Britta har. Jeg kan godt lave noget meget simpelt – det kan være noget pasta og et eller andet kødsovs – bare for at få et eller andet i halsen på dem. Jeg kan ikke koncentrere mig om andet, når jeg kan mærke, at der er de behov, så bliver jeg nødt til få det ud af verden først. (Claus)

Brittas identitetsarbeid i relasjon til maten er annerledes enn Claus'. For ham handler det om å få hverdagen til å gli, for henne om et sunt kosthold. Han identifiserer seg ikke med maten, men med at barna trives her og nå. Han forteller at han hater tiden fra han har hentet barna til de har spist middag og kan slappe av sammen med ulike sysler som han koser seg med, for eksempel høytlesning, leksearbeid eller bading.

Dette mønster finner vi også, i en litt annen utforming, hos Hans og Lene. Hans og Lene har to barn på 8 og 5 år, de er begge akademikere og har fleksible jobber i offentlig

administrasjon. Hans forteller at han gjerne velger litt lettvinde løsninger i forhold til matlagingen, mens Lene er opptatt av matens kvalitet. Dermed har det utviklet seg et mønster der Hans er sammen med barna inne på stuen og Lene er den som til daglig har ansvaret for middagen. I løpet av intervjuet med Lene kommer det imidlertid frem at det kanskje ikke bare handler om ernæring og «riktig» matlaging. Det handler om at Lene synes det blir vanskelig å være passiv og ikke delta i matlagingen når Hans er på kjøkkenet, selv om hun er sammen med barna.

Det handler egentlig ikke om ernæring. Egentlig har jeg det bedst med at gjøre noget. Det er ligesom noget med, at det synes jeg, at jeg er god til, og så er han god til det med barnene. Han er god til at sitte her og slappe af og se børnetime uden at gjøre noget. Hvis jeg sidder her og ser børnetime, så synes jeg, at jeg lige skal gjøre lidt et eller andet i køkkenet. Der bliver jeg nogle gange lidt for effektiv [griner], og lidt for lidt omsorgsfuld. Det er en balance at få plads til de ting. (Lene)

I den ellers så likestilte tilværelsen denne familien har innrettet seg i, opplever de at det blir noe som er problematisk når det gjelder matlagingen. Situasjonen i hverdagslivet settes i relieff når vi får høre hvordan tingene ser ut når Lene annenhver måned er bortreist en uke med jobben. Da har Hans hele ansvaret hjemme.

Jeg ser frem til det, fordi jeg ved, det giver en særlig intimitet i forhold til barnene. Nu er det kun mig, der styrer, og det giver også en frihed i forhold til, at vi altid er to om at skulle tilrettelægge hverdagen. Når hun så ikke er her, så er vi typisk lidt mere afslappede med, hvad vi får til aftensmad måske og sådan nogle ting. Så er det i hvert fald mig, der bestemmer, hvad det bliver og hvor meget, der skal gøres ved det, og så er det også mig, der skal stå for det hele og rydde op og så videre. (Hans)

Selv om Hans er mye sammen med barna i hverdagen, betyr det noe spesielt for ham å kunne utfolde sitt farskap rundt maten når Lene er bortreist. Vi fortolker det slik at Hans aktivt skaper en forbindelse mellom intimitet og mat som ikke automatisk er knyttet til maskulinitet eller faderskap. Omvendt kan man si at Lene ikke behøver å skape en slik forbindelse mellom intimitet og mat. Den er allerede til stede i kulturen. Hun forbinder seg til fortellingen om den gode mor i det hun lager mat hver dag, og ved å markere at Hans ikke gjør det på den riktige måten på kjøkkenet. Empirien gir et innblikk i at det ikke bare handler om dårlig samvittighet over matens kvalitet, men også om at Lene får dårlig samvittighet når det ikke er henne selv som påtar seg arbeidet med maten og at dette er en måte for henne å utøve omsorg i forhold til barna på. Paradoksalt nok fører dette til at barna får mest nærvær i forbindelse med måltidene fra sin far. Det er selvfølgelig ikke ensbetydende med at barna ikke får omsorg fra mor og at den ernæringsmessige kvaliteten ved maten er uten betydning, men akkurat i forbindelse med matlaging og måltider former noen fedre som Hans og Claus en ny situasjon.

Man kan si at mennene ved å løsrive seg fra forbindelsen mellom mat, omsorg og kvinnelighet utvikler en realitetsorientert strategi⁵ til maten, som først og fremst er rettet mot barnas behov. Claus har en realitetsorientert strategi gjennom at han raskt stagger barnas sult gjennom et rimelig lettvinnt produkt, i stedet for å gi dem cornflakes i påvente av tilberedelsen av et mer avansert måltid. Hans har også en realitetsorientert strategi, når han er alene med barna. Han kobler mat og intimitet sammen, men i motsetning til Lene legger han fokus på barnas og eget behov for å være sammen om måltidet, i stedet for å fokusere på matens kvalitet eller på prosessen hvor maten tilberedes. Med begrepet realitetsorientering vil vi dermed gripe det forhold at mennene ikke nødvendigvis på samme måte som kvinner er det, er bundet opp i stereotypier på et kvinnedominerert felt. Derfor har menn på noen andre måter enn kvinner mulighet for å innta nye posisjoner og forme praksiser i forhold til mat og matlaging som kan være tilpasset familiens hverdagsvirkelighet.

Den realitetsorienterte strategi er et «jeg gjør det på min måte»-mønster som vi ser tydeligst i den danske studien der intervjuene fokuserer mer på intervjupersonenes fortellinger om sine praksiser gjennom dagens løp. En annen strategi handler om å gjøre maten til et lystfylt avkoplingsprosjekt med klare forbindelseslinjer til de livsstilsorienterte trekkene vi skisserte innledningsvis. Dette mønster ble tydeligst gjennom de åpne livshistorienarrativene som ble brukt i den norske studien, som åpnet for mer utfyllende fortellinger om intervjupersonenes egne prosjekter i familien. Samtidig er det slik at begge disse trekk kan gjenfinnes i begge intervjumaterialer. Dermed blir dette litt ulike innganger til dette mønster som kommer fram i begge studiene, nemlig at mennene ser ut til å utvikle ulike strategier for identitetsmessig tilegnelse av et tidligere kvinnelig konnotert praksisfelt. Her vil vi understreke at dette ikke betyr at kvinnene ikke opplever at det er lystbetont å lage mat. Man kunne også argumentere for at kvinnene gjør maten til et livsstilsprosjekt når de fokuserer på at den skal være sunn nok og grønn nok. Poenget er at de samtidig ser ut til å være bundet av den tradisjonelle forbindelsen mellom mat, omsorg og kvinnelighet og i en vektlegging av plikt og ansvar for maten. Derfor blir konteksten for kvinnenes identitetsprosjekt med maten annerledes. I kontrast til dette forteller mennene om matlaging som en lystfylt og fleksibel praksis i hverdagen.

Espen og Inger har begge universitetskarriere som forskere og er foreldre til to barn på 3 og 10 år. Espen forteller at når han og Inger kommer hjem om ettermiddagen er de begge helt utslitte. Da har ofte Inger mer lyst til å legge seg på sofaen, mens han godt kan lage mat «som en sånn avslapningsøvelse».

...når jeg holder på med den maten så uansett hvor sliten jeg er, så kan jeg jobbe meg inn i god stemning med å lage god mat, og ha det som en slags meditativ opplevelse ... da slapper jeg av, og har det godt, altså ... (Espen)

Espen opplever matlagingen som lystfylt på flere måter. Han liker både å lage fem retters

meny til mange gjester og lapskaus og øl til «gutta», men også hverdagsmaten er for ham en slags hobby, som han sidestiller med sin andre hobby, som er å spille i band. Espen beskriver den samme fascinasjonen for begge deler: *«Jeg synes det er kjempegøy å gjøre det, jeg fascineres av det.»*

At menn tilnærmer seg matlagingen som en hobby som kan utfoldes i festlige anledninger mens kvinnen fortsatt har ansvaret for hverdagsmaten er ikke noe nytt (se for eksempel Kemmer 1999). Tvert i mot kan man si at dette har vært en dominerende diskurs rundt menn og mat i de nordiske land det siste tiåret. Som Håkon formulerer det: *«Sånn at helgene er fars domene ikke sant, for da er det litt ekstra god tid og litt ekstra råvarer og sånn ikke sant!»*

Det nye er at både Espen og Håkon ikke bare lager mat «når det er litt ekstra god tid og gode råvarer». De lager også hverdagsmat, og når de gjør det overfører de lystprinsippet fra den finere matlagingskunst til hverdagssituasjonene. Håkon er samboer med Ingrid. De har to barn og begge jobber som advokater. På tross av Håkons lett selvironiske stil i sitatet over, blir det under intervjuets gang tydelig at Håkon faktisk lager mye av hverdagsmaten, han forteller for eksempel at han ofte lager fisk og grønnsaker på sine «faste dager». Poenget er at det er «lystprosjektet» i forhold til maten Håkon helst vil fortelle om i intervjuet. Han forteller om de halvårlige festene på jobben der han lager tapas til hele avdelingen eller om røkeovnen han holder på å bygge på sine foreldres hytte, hvor han skal røke selvanget fisk. Håkon omtaler selv dette som ting «jeg kan finne på» som kona «aldri ville funnet på», fordi hun ser på matlaging som en sur plikt mer på linje med støvtørking og gulvvask, en aktivitet som verken Håkon eller Ingrid er særlig glad i.

I det siste mønster vi finner i vår empiri, er maten blitt et fellesprosjekt for mannen og kvinnen, og de mer eller mindre stereotype fortellinger om hvem som gjør hva på hvilken måte når det gjelder maten er forsvunnet fra fortellingene.

Maten som livsstilsorientert fellesskapsprosjekt

Det som kjennetegner det siste mønsteret er at maten som lystprosjekt er blitt noe paret har som felles interesse, enten det er noe de gjør sammen de to, noe de gjør sammen med venner i helgene eller med barna. En viktig del av dette matlagingsprosjektet er «å få familien til å sette seg».

Kristian og Charlotte har begge karrierejobb som leger, og er foreldre til fire barn i alder 4 til 11 år. De har nettopp kjøpt et hus med storkjøkken og kjøkkenhage, hvor de allerede den første sommeren dyrker grønnsaker. Det er et fellesprosjekt for dem begge å samle familien om både frokost og middag.

Vi prøver at få alle til at blive siddende, for de kommer sådan dumpende lidt forskudt. Det er lidt et princip, så det ikke bliver noget med, at man spiser hver for sig. Det er da lidt hyggeligt at sidde sammen. (Charlotte)

Charlotte og Kristian har en viss arbeidsdeling i forhold til maten, men de gjør også mye matlaging sammen og ingen av dem regner med at den andre tar ansvaret.

Vi får ikke alltid planlagt hvem der skal gjøre hvad, og nogle gange ender vi ud i dobbelt aftensmad, når vi begge har købt, og så længere er den jo ikke. Vi har kæmpe fryser, så ryger det jo bare derind. (Charlotte)

Kristian forteller at det var storkjøkkenet som tiltrakk ham da de kjøpte huset. Hans prosjekt er å gjøre det attraktivt for de fire barna å være i det store kjøkkenet når alle er hjemme. Derfor fyller han nettopp dette rommet med mange aktiviteter. For eksempel baker Kristian familiens brød selv. Han forteller at barna ofte kommer ut på kjøkkenet for å leke eller gjøre lekser når han står og baker eller lager middag. Kristian er likevel ikke helt tilfreds med familiens engasjement i forhold til maten: *«Jeg har sukket etter det her, fordi jeg håbede, at familien ville sette sig. Det gør de ikke altid, men jeg håber, at det bliver bedre, så vi kan være sammen om at lave mad.»*

Eirik og Anne er begge arkitekter med sterk jobbedikasjon. De venter på intervju-tidspunktet sitt første felles barn, og bor annenhver uke sammen med Eiriks barn fra første ekteskap. Anne forteller at maten har en spesiell betydning som et fellesskapsprosjekt i deres parforhold.

Jeg føler i hvert fall at det med hvordan dagliglivet har blitt og hva vi gjør og hva vi setter pris på, det føler jeg er noe som har formet seg veldig sammen, at det er noen ting som begge to setter pris på, som for eksempel å lage mat er vi veldig glad i begge to, så det har blitt til at det syns vi er veldig hyggelig å gjøre sammen, så det bruker vi for eksempel da tid på. (Anne)

Det daglige middagsmåltidet spiller en spesiell rolle hos Eirik og Anne. Eiriks barn er nå blitt så store at de har mange egne prosjekter i fritiden. Det betyr at Eirik og Anne ikke egentlig trenger å komme hjem om ettermiddagen, for barna er likevel ofte ute på egne aktiviteter. Likevel, eller nettopp derfor, legger de stor vekt på at de skal ha et felles måltid hver kveld når barna bor hos dem. Dagens middagsprosjekt er helt konkret det som gjør at Eirik «må» gå hjem fra jobben, et sted han ellers godt kunne tenke seg å tilbringe store deler av døgnet. Eirik forteller at han jobber ganske mye med logistikken for å få til denne middagen. Han setter seg ned og studerer familiemedlemmenes ulike gjøremål for å «prøve å lage et forslag på når vi kan møtes».

Eirik ønsker at måltidet blir rammen for «den gode samtalen». Og denne gode samtalen oppstår ikke, mener han, de dagene de serverer hamburgere og familiemedlemmene spiser mer «i farta». Om man derimot har lagt mer tid og skaperkraft i tilberedningen, setter de seg ned og samles på en annen måte rundt måltidet.

Men jeg merker jo, altså barna sier jo: Hvorfor i all verden bruker du så mye tid på det, altså de mener jo at det blir best mat når foreldrene har dårlig tid, for da får de hamburger eller

pizza, og det er jo best og det går fortest liksom. Så det er en avveining det, men det vi prøver på nå, da, det er å få de til å lage mat en dag i uka selv, så det har vi delvis lykkes med, og da syns jo de det er mye morsommere selv også. Så da spør vi hva har du lyst til å lage nå på onsdag og så kjøper vi inn, eventuelt da (Eirik).

Når Eirik skal forklare hva de prøver å få til med middagen som dagens fellesskapsprosjekt trekker han paralleller til den sør-europeiske kulturen og kveldsmåltidets betydning her. Og det er også andre trekk i intervjuene som gjør at fortellingene om maten i disse øvre middelklasseparene har karakter av å være livsstilsorienterte prosjekter inspirert av glansede kokebøker og ferieturer i utlandet. Vi vil imidlertid argumentere for at det er noe «mer» bak dette livstilspregede. Det handler om å prøve å få til noe som oppleves som maktpåliggende i en situasjon der tidligere identitetsutforminger og former for familiesamvær ikke lenger holder, og søkes erstattet med nye. Den daglige middagsseremonien hos Anne og Eirik framstår som en mer eller mindre bevisst strategi for å bruke maten som et medium for å skape en bestemt form for fellesskapsopplevelse som Eirik og Anne og mange av de andre intervjupersonene opplever at det er vanskelig å få rom for i en hektisk hverdag der familiemedlemmene har mange interesser og gjøremål utenfor familien.

Eirik forteller også at at han alltid har vært glad i å lage mat. Imidlertid skjedde det en forskyvning i hans første ekteskap der konen tok over hele matlagingen. Selv om denne forskyvningen må sees i sammenheng med at Eirik på denne tiden jobbet så lenge og så mye som mulig, opplevde Eirik dette som frustrerende. Han ønsket at de skulle gjøre ting sammen, men følte at kontakten ble borte og at de mer og mer «levde i hver sin verden». Når han i sitt andre ekteskap ønsker å skape maten som et fellesskapsprosjekt som samler familien kan det forstås på bakgrunn av Eiriks fortelling om den uønskede forskyvningen i sitt første ekteskap. Vi tolker det slik at Eirik på en refleksiv måte skaper en sammenhengskraft i sin nye familie gjennom fellesprosjektet med maten. Maten er selvfølgelig ikke den eneste arena hvor Eirik forsøker å skape sammenhengskraft i familien, men det fremstår som et viktig element i hans fortellinger. Det livstilspregede ser med andre ord ut til å være innbakt i – og ha en bestemt funksjon i – en pågående omforming av forholdet mellom hjemmeliv og jobbliv i disse tokarriereparene (se også Aarseth, i trykk).

Mat mellom moderne likestillingsprosjekt og livsstilsorientert lystprosjekt

The construction of the masculine domestic cook involves disavowing the extent to which cooking is a form of labour and constructing it as «fun» leisure and lifestyle activity (Hollows 2003, 229).

Sitatet over er hentet fra en fascinerende analyse av fenomenet «Jamie Oliver» eller mer konkret, hans matlagingsprogram *The Naked Chef* som rullet over utallige europeiske

TV-skjermer ved inngangen til det 21. århundre. Når Jamie lager mat på sin kule og lett henslengte måte kan det leses som et aktivt forsøk på å reformulere maskulinitet, mener Joanne Hollows (ibid). Gjennom å sette sammen maskulint og feminint konnoterte diskurser knyttet til maten, som hhv. «matlaging som livsstilsaktivitet» og «matlaging som omsorg» konstruerer Jamie en maskulin identitet innenfor det som tidligere har vært et kvinnelig konnotert område, nemlig det hjemlige kjøkken. Hollows konkluderer likevel, som vi ser i sitatet, at denne nye *domestic masculinity* stadig vedblir med å reprodusere et kjønnsskille. Dette skillet mener hun går mellom det å være bundet til den rutinepregete matlagingen i husholdet, og det privilegium det er å kunne «enjoy feminine pleasures of the domestic realm of leisure» (ibid, 242) uten å være bundet av forpliktelse, rutine og ansvar i denne sfæren. Det er altså den siste posisjon Jamies maskulinitetskonstruksjon plasseres inn i. En posisjon som, kunne vi si, har påfallende likhetstrekk med det vi har beskrevet som «det mannlige lyst-prosjekt» og distansering fra en kvinnelig dårlige samvittighet der mat knyttes til ansvar, plikt og ernæring.

Forflytter vi oss fra Jamies lekne og lystorienterte omgang med maten på TV-skjermen og over til studier av nordiske fedres deltakelse på hjemmefronten, finner vi en helt annen innfallsvinkel til mennenes aktivitet på kjøkkenet. I disse studiene er det endringer i menns praksis i familien som er i fokus og det skjelves ofte mellom menns forhold til barna og menns deltakelse i husarbeidet, herunder matlaging. Man legger stor vekt på at fedrenes deltakelse i omsorgsarbeidet øker, mens de endringer som finner sted i husarbeidet regnes for ubetydelige (se for eksempel Kitterød 2000, Brandth og Kvande 2003, Bekkengen 2002). Her forstås altså maten som en del av sekkebetegnelsen «husarbeid» og dermed fanger ikke disse studiene opp det identitetsarbeidet som var hovedpoenget i Hollows (2003) studie av en livsstilspreget matlaging. På tross av disse ulike innfallsvinkler blir imidlertid konklusjonen i begge tilnærmingene at menns nye orienteringer i hjemmet ikke fører til økt likestilling. Interessant i denne sammenheng er det at Brandth og Kvande (2003) faktisk finner at menns deltakelse i matlagingen øker, men dette funnet tolkes som et utslag av praktiske omstendigheter og dermed altså ikke som tegn på en reell endring i arbeidsdelingen.

Noen oppgaver tar far over. Han lager mat, og han handler, og han tar seg av oppvasken. Far har erobret kjøkkenbenken i enkelte familier. Vi ser at dette henger sammen med at han har fått mer ansvar for å hente og bringe barna, og da blir det til at han må kjøpe mat og lage middag. Men i all hovedsak har permisjonstiden hatt liten innvirkning på deltakelsen i husarbeidet. (Brandth og Kvande 2003, 169).

Når Brandth og Kvande fokuserer på matlaging som en rent praktisk nødvendighet som «det blir til at far må gjøre», finner de altså et mønster som likner på det vi fant i vårt materiale, nemlig at mennene rent faktisk deltar i matlagingen, «av praktiske grunner», men det er kvinnen som har «det egentlige ansvaret».

De mønstrene vi har beskrevet favner begge disse bildene av menns forhold til matlaging: Vi finner både et mønster der mennene forteller om maten som et lystorientert og uforpliktende livsstilsprosjekt og et mønster der mennene forteller om en aktiv nedprioritering av matlagingen der de gir kvinnen hovedansvaret ved å «ta litt lett på det». Men vi finner også andre bilder eller mønstre i vår empiri. Et helt avgjørende poeng i den forbindelse er at vår studie tar utgangspunkt i intervjuer med par som på mange områder har lyktes med å skape en likestilt arbeidsdeling, ved at mannen i større eller mindre grad deltar på lik linje med kvinnen i familiearbeidet. Dermed åpnes det for en litt annen kontekstuell forståelse av mennenes fortellinger. Det dreier seg om hvordan både mennene og kvinnene former nye praksiser i familien i en situasjon der begge voksne arbeider full tid i fleksible og krevende jobber. Vårt poeng er at disse utfordringene ikke bare er av rent praktisk karakter og ikke bare handler om fordeling og organisering av arbeid. Det handler også om å skape nye identitetsmessige utforminger av et arbeid som har vært knyttet til kvinnelig identitet gjennom mer eller mindre mytiske forestillinger om «husmoren» (DeVault 1991). I denne artikkelen har vi i hovedsak fokusert på mennenes bidrag til denne kulturelle modernisering, ved at det er mennenes kjønnete identitetsarbeid i mønster to som framstår som det som bringer inn «det nye». Det ville være spennende å komplettere dette med en mer utfyllende analyse av det identitetsarbeidet kvinnene forteller om i forhold til matlagingen, men det faller utenfor denne artikkelens rekkevidde. Poenget er at vi har tatt utgangspunkt i at endringsbestrebelsene i forhold til å skape nye utforminger av familiearbeidet er noe kvinnene og mennene i disse parene er sammen om, selv om vi i denne artikkelen har ønsket å fokusere på mennenes identitetsarbeid i forhold til maten.

Maskulinisering av maten og nye endringspotentialer

Vi mener derfor at det som kan se ut som en begrensning i mennenes tilnærming til maten må tolkes som ledd i en dynamisk prosess i mennenes identitetsmessige tilegnelse av et tradisjonelt kvinnelig konnotert felt. Nærmere bestemt mener vi vektleggingen av de uforpliktende lystprosjektene og mennenes realitetsorienterte strategi kan sees som et svar på – og en overskridelse av – den situasjonen der mannen «bare» deltar rent praktisk, mens maten symbolsk og reelt er kvinnenes ansvar slik vi så i vårt første mønster. Vi mener både mennene og kvinnene gir uttrykk for frustrasjon i denne situasjonen. Kvinnene beskriver riktignok en identitetsmessig forbindelse med maten, for eksempel i form av en kroppslig identifisering med og opplevelse av glede ved «å gjøre noe på kjøkkenet» som vi så hos Kristin og Lene, men de artikulere også et ubehag ved denne opplevelsens tvang. De opplever at det er noe de må, selv i situasjoner der det ville være hensiktsmessig å skape andre praksiser. Mennene beskriver i denne situasjonen en «letthet», «jeg bare setter på noen poteter, det er hun som har ansvaret». Men de gir også uttrykk for en til-

kortkomming, kompetansemangel og kanskje også skam: «vi skulle jo dele likt, men jeg må innrømme at det er hun som har ansvaret».

Vi tolker denne frustrasjonen som uttrykk for at tidligere praksisutforminger og identitetskonstruksjoner framstår som tilstivnede eller lite hensiktsmessige i den nye kontekst som disse parene befinner seg i. Og det er i lys av dette vi mener mennenes identitetsmessige tilegnelse gjennom «å gjøre det på sin måte» ikke bare er en ny konstruksjon av maskulinitet som konstruerer et kjønnskille, men faktisk samtidig på noen måter åpner for en avkjonning av praksisene knyttet til maten ved at den rammes inn som et nytt «prosjekt» i den senmoderne familien. Kort oppsummert mener vi mennene «når de gjør det på sin måte» delvis foretar en realitetsorientert strategi for at maten fortsatt skal fungere som intimitetsskapende i det travle hverdagslivet disse barnefamiliene lever, og delvis vektlegger matlagingens betydning som kilde til avkopling og lyst i stedet for plikt og ansvar. På den måten mener vi mennenes strategier ikke er en omgåelse av likestillingsprosjektet, men en nyskapende bevegelse, som redefinerer matens betydning i en situasjon der både familiararbeidet og tradisjonelle kjønnede identiteter er under press.

Det er to trekk ved vårt materiale som åpner for en slik tolkning. For det første ser vi i våre intervjuer at mennenes «realitetsorientering» og «lystorientering» i forhold til maten ikke utelukker at de faktisk også tar ansvar for matlagingen i hverdagen. På samme måte som i det første mønsteret, der mennene «bare» gjør en del matlaging av praktiske grunner, lager de realitetsorienterte og lystorienterte mennene også mye av hverdagsmaten. Poenget er at det ikke er dette de former sine fortellinger rundt. Det er «min egen måte» og de storslåtte prosjektene de gjerne vil framheve i sine fortellinger. I vår tolkning av intervjumaterialet handler det om at de både gjør mer av det samme som kvinnene i forhold til maten og samtidig setter dette inn i en ny betydningssammenheng.

For det andre ser vi at den «maskuline» lystorienteringen for flere av mennene ser ut til å ha vært utgangspunkt for utviklingen av et mer kjønnsnøytralt felleskapsprosjekt i familien, slik vi så hos Eirik i fortellingen over (se også Aarseth, i trykk). Poenget er i begge tilfelle at den nyskapende bevegelsen åpner for en redefinerings av en viktig del av familiararbeidet på en måte som kan åpne for en mer balansert og likestilt relasjon mellom yrkesarbeid og familiararbeid.

Vi mener dermed at vår empiri gir belegg for å si at nye konstruksjoner av identitet og mening spiller sammen med reelle endringer i kjønnsarbeidsdelingen hos de likestilte parene i vårt materiale. Det kulturelle omformingsarbeidet som mennene bidrar med i sin identitetsmessige tilegnelse av matlagingen kan sees som et konstruktivt bidrag i en pågående omforming av familiararbeidet og av arbeidsdelingen mellom kvinner og menn.

Dette samspillet får man ikke tak i dersom man bare retter søkelyset mot endrede identitetskonstruksjoner eller nye praksiser. I våre analyser har vi derfor forsøkt å anlegge et perspektiv der intervjupersonenes fortellinger om maten handler om et identitetsarbeid

der mennene både tar nye konstruksjoner av maskulinitet i bruk i praksis og bidrar til å skape slike nye konstruksjoner.

Vi mener at analysene av endringer i utforming av maskulinitet i større grad må åpne for nettopp denne formen for samspill mellom kulturell og strukturell endring. Her mener vi for eksempel R.W. Connells (1995) teori om «hegemonisk maskulinitet», som har hatt så stor innflytelse i den nordiske mannsforskningen det siste tiåret, åpner for et slikt perspektiv. Imidlertid brukes Connell ofte på en måte som nettopp atskiller endringer på et kulturelt nivå og endringer i den strukturelle kjønnsarbeidsdelingen. Dette skjer for eksempel når Connell-inspirerte tilnærminger brukes til å fokusere på stadig nye omforminger av maskulinitet, for eksempel i form av en ny interesse for barn og matlaging, samtidig som disse endringene betraktes som en form for kulturell tilpasning og fornyet legitimering av den underliggende kjønnsmaktsordningen (Whitehead 2002, Olsen og Aarseth 2004). De kulturelle konstruksjonene kan altså i dette perspektivet være i endring, men det endrer ikke på den strukturelle over- og underordningen mellom kvinner og menn. I stedet vil vi argumentere for at det som umiddelbart kan framtre som nye maskuline identitetsformasjoner eller som en modernisering av den hegemoniske maskulinitet, enten i form av mer pragmatisk forhold til matlagingen eller i form av en opphøyning av matlagingen til et estetiserende livsstilsprosjekt, også kan tolkes som endringsbestrebelse som skaper nye praksiser i kjønnsarbeidsdelingen. Når mennenes fortellinger delvis formes i opposisjon til «kvinnens måte» slik vi så i vårt andre mønster, handler dette altså ikke bare om en maskulinisering som garanterer mannens «frie og uforpliktende lekenhet» i forhold til maten, slik vi så i sitatet fra Hollows studie av Jamie. Det er ikke, eller i hvert fall ikke bare, det feminint konnoterte mennene gjennom dette distanserer seg fra. De distanserer seg kanskje først og fremst til noen utforminger av praksis og noen betydninger maten er gitt som kanskje på flere måter er moden for fornyelse i disse to-karriereparene.

Fra modernisert maskulinitet til nye fellesskapsprosjekter

I denne artikkelen har vi diskutert nye utforminger av maskulinitet i likestilte familier med høy utdanning og fulltidsjobb med fokus på menns og kvinners fortellinger om mat og matlaging. Vi har argumentert for at noen menn i sitt kjønnete identitetsarbeid bringer inn noe nytt i utformingen av familiearbeidet og kjønnsarbeidsdelingen. Vi har beskrevet tre forskjellige mønstre i det empiriske materialet og argumentert for at disse mønstrene viser en bestemt dynamikk i mennenes identitetsarbeid i forhold til maten. I det første mønsteret er maten fortsatt kvinnens hovedansvar selv om paret deler på den faktiske matlagingen. Her veves maten inn i fortellinger om kvinnenes dårlige samvittighet og parets felles tilkortkomning i forhold til det moderne likestillingsprosjektet. Både menn og kvinner er i dette mønsteret fastlåst i sine narrativer i forhold til tradisjonelle konfi-

gurasjoner av kjønn, til tross for at de praktiserer en mer likestilt arbeidsdeling også i forhold til maten.

I det neste mønster overskrides denne tilkortkomming delvis, i det mennene her er opptatt av å «gjøre matlagingen på sin egen måte». Mennenes egen måte framtrer som henholdsvis en realitetsorientert og en lystorientert strategi i forhold til maten. Når mennene «gjør det på sin måte» foretar de delvis en realitetsorientert strategi for at maten fortsatt skal fungere som intimitetsskapende i det travle hverdagslivet disse barnefamilieene lever, og delvis vektlegger de matlagingens betydning som kilde til avkopling og lyst i stedet for plikt og ansvar. På den måten mener vi mennenes strategier ikke blir til en omgåelse av likestillingsprosjektet, men i stedet for blir en nyskapende bevegelse, som redefinerer matens betydning i en situasjon der både familiearbeidet og tradisjonelle kjønne identiteter er under press, fordi begge parter har fulltidsstillinger og sterk jobbdedikasjon. Vårt poeng i forhold til de to første mønstrene, er at de utfordringer som parene møter i sin hverdag ikke bare er av rent praktisk karakter og ikke bare handler om fordeling og organisering av arbeid. Det handler også om å skape nye identitetsmessige utforminger av et arbeid som har vært knyttet til kvinnelig identitet gjennom mer eller mindre mytiske forestillinger om «husmoren». De nye identitetsmessige utforminger framstår i mønster to på en mer konkret måte enn i det første mønsteret, hvor de framstår som uforløste og er knyttet til en opplevelse av å komme til kort i forhold til likestillingen.

I vårt tredje mønster er matlagingen blitt et felleskapsprosjekt som skaper motkraft mot jobbens grådighet i disse likestilte parene. Vi ser en klar tendens til at matlagingen blir et mer kjønnsnøytralt felleskapsprosjekt som kvinnene og mennene er sammen om, og hvor parene ikke lenger trekker på kjønnsforskjeller i sine fortellinger om maten. I stedet kretser narrativene rundt en felles bestrebelse etter å «få familien til å sette seg» i møtet med grådige jobber og andre prosjekter utenfor hjemmet (se også Aarseth i trykk). I dette mønsteret tillegges maten i enda høyere grad enn vi så i de to første mønstre en spesiell rolle i det identitetsmessige fornyelsesarbeide. Her er det skjedd en sammensmelting av en «nødvendig del av husarbeidet» og et mer eller mindre glamorøst livsstilsprosjekt.

Vi mener på denne bakgrunn at våre tre mønstre gir belegg for å si at nye konstruksjoner av identitet og mening spiller sammen med reelle endringer i kjønnsarbeidsdelingen hos de likestilte parene i vårt materiale. Det kulturelle omformingsarbeidet som mennene bidrar med i sin identitetsmessige tilegnelse av matlagingen kan sees som et konstruktivt bidrag hvor mennene bringer inn noe nytt, nettopp ved å være «den fremmede» på dette feltet, og dermed også på noen måter mer fristilt i forhold til en kulturelt nedarvet forbindelse mellom mat, kvinnelighet og omsorg i vår kultur.

Noter

- 1 Studiene inngår som delprosjekter i det nordiske prosjektet «Velferd, maskulinitet og sosial innovasjon» finansiert av Nordisk Ministerråds Velferdsforskningsprogram. Den danske studien inngår også i et Post Doc prosjekt og den norske undersøkelsen er del av et PhD-prosjekt.
- 2 Et eksempel på dette er Danmark, hvor menns tidsbruk på husarbeid pr. dag er steget fra 38 min. i 1987 til 1 time og 9 min. i 2001 og kvinners tid brukt på husarbeid pr. dag er steget fra 1 time og 56 min. i 1987 til 2 timer og 11 min. i 2001 (Bonke 2002, 91).
- 3 Både i det norske og danske studie er utvalget intervjuet med års mellomrom. Denne artikkelen bruker primært intervjurundene fra 2004.
- 4 Som nevnt er menns andel av husarbeid stigende i de nordiske landene. I Danmark oppgis tid anvendt på matlaging særskilt. Her ses det, at menns daglige tidsbruk på matlaging er steget fra 18 min. i 1987 til 24 min. i 2001, mens kvinners er falt fra 49 min. i 1987 til 44 min. i 2001. (Bonke 2001 p. 91). Også i Norge er mennenes tid brukt på matlaging økt fra 15 min i 1980 til 22 min. i 2000 (Vaage 2000).
- 5 Begrepet *realitetsorientert strategi* er brukt av Steen Baagø i det nordiske prosjektet de to studier inngår i. Vi anvender det her for å betegne det forhold at mannen tar utgangspunkt i den praktiske kontekst og handler på bakgrunn av den.

Litteratur

- Bekkengen, Lisbeth. 2002. *Män får välja – om föräldraskap och föräldraledighet i arbetsliv och familjeliv*. Malmö: Liber.
- Bonke, Jens. 2002. *Tid og velfærd*. København: Socialforskningsinstituttet 2002:26.
- Brandth, Berit og Elin Kvande. 2003. *Fleksible fedre*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Connell R.W. 1995. *Masculinities*. Cambridge: Polity press.
- DeVault, Marjorie L. 1991. *Feeding the Family. The Social Organization of Caring as Gendered Work*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Fürst, Elisabeth. 1993. *Mat – et annet språk*. Oslo: Dr. Polit. Avhandling, Universitetet i Oslo.
- Hollows, Joanne. 2003. Oliver's twist. Leisure, labour and domestic masculinity in The Naked Chef. *International Journal of Cultural Studies*. Vol 6(2) p. 229–248. London: Sage Publications.
- Hollway, Wendy and Tony Jefferson. 2000. *Doing Qualitative Research Differently*. London: Sage Publications.
- Holter, Øystein G. og Helene Aarseth. 1993. *Menns livssammenheng*. Oslo: Gyldendal, Ad Notam.
- Jackson, Peter, Nick Stevenson and Kate Brooks. 2001. *Making Sense of Men's Magazines*. Cambridge: Polity Press.
- Josselson, Ruthellen and Leiblich Amia. 1999. *Making Meaning of Narratives*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Kemmer, D. 1999. Food Preparation and the Division of Labour among Newly married and Cohabiting Couples. *British Food Journal*, 101 (8) 570–579.
- Kitterød, Ragni H. 2000. «Hus- og omsorgsarbeid blant småbarnsforeldre.» *Samfunnsspeilet* nr. 5. Oslo: Statistisk Sentralbyrå.
- Kvande, Elin. 1999. Kvinner i menns organisasjoner – 10 år etter. *Nytt om kvinneforskning* nr. 3 1999. Oslo: Kilden.

- Laustsen, Mette og Karen Sjørup. 2003. *Hvad kvinder og mænd bruger tiden til – om tidsmæssig ligestilling i danske familier*. SFI rapport 03:08. København: Socialforskningsinstituttet.
- Nielsen, Harriet Bjerrum. 1999. 'Black Holes' as Sites for Self-Constructions. In Josselson, Ruthellen and Leiblich Amia: *Making Meaning of Narratives*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Olsen, Bente Marianne. 2000. *Nye fædre på orlov – en analyse af de kønsmæssige aspekter ved forældreorlovsordninger*. Sociologisk Ph.d.afhandlings-serie nr. 14. København: Københavns Universitet.
- Olsen, Bente Marianne. 2004. *Fædres fortællerum*. Workingpaper i Konferens 1/04. Nationelt seminarium om mansforskning 11–12 mars 2003. Nationella sekretariatet för genusforskning. Göteborg: Göteborgs Universitet.
- Olsen, Bente og Helene Aarseth. 2004. Maskulinitet, imagination och social förändring. Ett teoretiskt försök att nå förändringspotentialer i mäns livssammanhang. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1–2 2004. 27–45.
- Pease, Bob 2000. (Re)Constructing Men's Interests. *Men and Masculinities* 2/02, 165–177.
- Solheim, Jorun. 1998. *Den åpne kroppen*, Oslo: Pax.
- Vaage, Odd. 2000. Til alle døgnets tider. *Tidsbruk 1971–2000*. SA 52. Oslo: Statistisk Sentralbyrå.
- Whitehead, Stephen M. 2002. *Men and masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- Aarseth, Helene. i trykk. Nye fedre 1990–2005: Fra fascinasjon og romantisering til kjønnsnøytrale livsstilsprosjekter i familien. I Holter (red.): *Velferd, maskulinitet og sosial innovasjon*.

Bente Marianne Olsen er ph.d. i sociologi. Hun er forsker i Afdelingen for børn, integration og ligestilling på Socialforskningsinstituttet i København. Hun har skrevet en række bøger og artikler om mænds brug af forældreorlov set i et ligestillings- og velfærdsstatsperspektiv, blandt andet ph.d.-afhandlingen: *Nye fædre på orlov*. For tiden arbejder hun på et post. doc. projekt om mænds familie og arbejdsliv.

Helene Aarseth er sosiolog og stipendiat på ved Senter for kvinne- og kjønnsforskning ved Universitetet i Oslo. Hun er tilknyttet paraplyprosjektet «Menn og maskuliniteter» og jobber med en avhandling med arbeidstittelen «Kvinnens og menns identitetsprosjekter i senmoderne familieliv». Studien er også knyttet til et nordisk prosjekt «Velferd, maskulinitet og sosial innovasjon». Aarseth er medforfatter av boka *Menns livssammenheng* (Oslo 1993, Bonnier 1994) og har skrevet flere artikler om maskulinitet i endring, kjønn, arbeid og familie.